

УДК 378.18

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.94.10>**Н. О. Борисенко**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки,
проректор з навчально-виховної роботи
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
<https://orcid.org/0000-0002-0532-3867>

ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ВСЬОГО ЖИВОГО У ЗМІСТІ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті авторка презентувала практики професійно спрямованої виховної роботи педагогічного університету на прикладі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. З опорою на матеріали звітів про виховну роботу на факультетах університету із застосуванням методів аналізу, узагальнення, вивчення звітних матеріалів структурних підрозділів університету зроблено висновок про те, що в реаліях українського сьогодення виразною особливістю, складником репутації закладу вищої освіти є професійно спрямована виховна робота. З опорою на синергетичний, аксіологічний, системний і діяльнісний підходи розкрито один з ключових концептів цілей і змісту виховної роботи в педагогічному університеті – гуманне ставлення до всього живого.

У статті зазначено, що зміст професійно спрямованої виховної роботи у педагогічному університеті передусім визначається цільовими орієнтирами освітніх програм, які реалізуються в конкретному закладі вищої освіти. Виховна робота своїм змістом і методичним забезпеченням забезпечує органічне поєднання усіх елементів освітнього процесу фахової підготовки, інтеграцію навчальних взаємодій, самостійної навчально-пізнавальної, науково-дослідної роботи, соціально значимих наукових і прикладних проєктів. Для освітніх програм за галузями знань 011, 014, 015 гуманне ставлення до всього живого концептуально прослідковується у цілях та особливостях програм, змісті загальних компетентностей (громадянська компетентність), фахових компетентностей (що передбачають здатність до ціннісних ставлень).

У науково-методичному супроводі професійно спрямованої виховної роботи в педагогічному університеті акцентовано увагу на реалізацію партнерства і забезпечення ціннісних орієнтирів інформаційно-комунікаційного середовища на рівнях: міжособистісному, академічній групі, спільноті, факультету, університету, позауніверситетських комунікаціях, у тому числі – опосередкованих сучасними цифровими сервісами і застосунками. Авторкою зроблено висновок про те, що умовами ефективності формування гуманного ставлення до всього живого є системна право-просвітницька робота (визначає законність вимог і приписів гуманного ставлення та правові наслідки порушення таких вимог), моніторингово-аналітична робота із залученням студентського самоврядування, соціально значимі проєкти, які містять потужні ресурси професійної мотивації і ціннісної самореалізації.

Ключові слова: педагогічний університет, вища освіта, студент, виховна робота, ціннісне ставлення, гуманність, освітня програма, професійна підготовка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Любов до всього живого є аксіологемою людяності. Попри аксіоматичність цієї ціннісної категорії реалії сьогодення в Україні і світі свідчать про доцільність посилення виховної роботи у цьому напрямку. Адже збройні конфлікти, проваджені в Україні воєнний стан і обумовлені ними прояви праведного гніву, поширення в медійному просторі, в широкому інформаційному середовищі закликів до відповіді на агресію агресією, контраверсія і неоднозначність ставлення в суспільстві до людей з іншою ідентичністю, збільшення чисельності людей з особливими потребами, людей з інвалідністю, – ці

та інші причини актуалізують заявлену у назві цієї статті теми. Крім того, значущість професійно спрямованої виховної роботи у педагогічному університеті посилюється активними трансформаціями в загальній і професійній освіті, потребою розроблення і реалізації концептуального змісту Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [12], Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки [10], Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі [9], цільових приписах МОН України щодо організації освітнього процесу у закладах освіти [11; 16]. Тож вже сьогодні до фахової педагогічної підготовки вису-

ваються вимоги глибокого світоглядного осмислення, прийняття і активної громадянської позиції майбутніх педагогів, працівників у галузі освіти і підвищення кваліфікації. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди є одним з флагманів національної педагогічної освіти, системного підвищення кваліфікації педагогічних працівників. В Україні і світі наш університет знайий традиційними цінностями філософії серця Григорія Сковороди, ідеологією родинності учасників освітнього процесу, стабільною роботою з підтримки особистісного і кар'єрного поступу і тих, хто опановує освітні програми в університеті на різних рівнях вищої освіти, і випускників університету, і тих, хто перебуває у процесі вибору майбутньої професії [14; 15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор. Проблема, що розробляється в матеріалах цієї публікації, має міждисциплінарний характер і глибинну історіографію. Безумовно, філософсько-педагогічні підвалини ідеї гуманного ставлення до всього живого і визначення на цій основі змістових аспектів професійно спрямованої виховної роботи в системі підготовки педагогів представлено у чисельних публікаціях М. Култаєвої [8]. Педагогічні концепти ціннісного ставлення майбутніх педагогів презентовано у низці наукових праць Ю. Бойчука [1], С. Золотухіної [7], інших науковців [4; 13]. Проблема, що розкривається в цій науковій статті, започаткована автором, зокрема презентована у матеріалах виступу на науково-практичній конференції [2]. Синергетичний підхід в реалізації освітніх програм фахової підготовки ми розглядали з опорою на міркування і висновки В. Ворожбіт-Горбатюк [3; 4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Водночас, наголосимо, що трансформації, які супроводжують становлення майбутніх педагогів як носіїв ідей людяності не лише в професії, а й в площину творення культури середовища громади, населеного пункту, держави в цілому, поширення нових інформаційно-комунікаційних технологій, обумовлює розкриття проблематики професійно спрямованої виховної роботи в педагогічному університеті через призму синергетичного, аксіологічного, системного і діяльнісного підходів. Звернімо увагу, що визначені методологічні підходи закладено як системо-утворювальні у практику роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, віддзеркалено в змісті діяльності інституту кураторства, в системах самоврядних органів студентських спільнот [14; 15].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї публікації визначено: роз-

крити, яким чином цінність гуманного ставлення до всього живого відображена у змісті професійно спрямованої виховної роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Матеріали, викладені у цій публікації, сформовано на підставі вивчення звітів про виховну роботу на факультетах університету із застосуванням методів аналізу, узагальнення. Вивчення звітних матеріалів структурних підрозділів університету засвідчує, що у реаліях українського сьогодення виразною особливістю, складником репутації нашого університету є професійно спрямована виховна робота. Така робота впливає на репутацію університету, є критеріальною ознакою в системній профорієнтації, визначає методологічні дескриптори науково-дослідної роботи науково-педагогічних працівників і молодих науковців університету.

Кожний факультет університету, кожний структурний підрозділ, безумовно, має особливості організації виховної роботи, які визначаються галуззю знань, за якою реалізуються освітні програми. Є і спільні синтезуючі заходи і традиційні події. У контексті аксіологеми гуманного ставлення до всього живого розкриємо відповідний досвід організації професійно спрямованої виховної роботи на факультеті природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти, декан – доктор педагогічних наук, професор С. Микитюк. Протягом звітного періоду проводилася у відповідності до плану виховної роботи ХНПУ імені Г.С. Сковороди і плану виховної роботи факультету [15].

Слід зазначити, що виховна робота своїми цільовими орієнтирами, змістом і методичним забезпеченням є тим синтезуючим органічним елементом поєднання усіх елементів освітнього процесу фахової підготовки, інтеграцію навчальних взаємодій, самостійної навчально-пізнавальної, науково-дослідної роботи, соціально значимих наукових і прикладних проєктів. Для освітніх програм, що реалізуються на факультеті природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти, гуманне ставлення до всього живого концептуально прослідковується у цілях та особливостях програм, змісті загальних компетентностей (громадянська компетентність), фахових компетентностей (що передбачають здатність до ціннісних ставлень). Гуманне ставлення до всього живого у змісті освітніх програм, в науково-дослідних роботах, соціально значущих проєктах, що реалізуються за участі і громади, і стейхолдерів, і випускників університету, є так би мовити і бажаним, і дійсним ціннісним виміром, смисловим центром роботи на факультеті. Звісно, що централь-

ним аспектом аксіологеми гуманного ставлення до всього живого є гуманістична цінність людяності, а також антицинність – проявів жорстокості у ставленні до всього живого. Класичне розуміння побудови аксіологеми гуманного ставлення до всього живого доволі потужно інтерпретовано у науково-методичному супроводі професійно спрямованої виховної роботи в педагогічному університеті. Зокрема, багато уваги приділено реалізації партнерства і забезпечення ціннісних орієнтирів інформаційно-комунікаційного середовища на рівнях: міжособистісному, академічній групі, спільноті, факультету, університету, позауніверситетських комунікаціях, у тому числі – опосередкованих сучасними цифровими сервісами і застосунками [15].

Ідеї партнерства успішно реалізуються у відповідь на виклики, обумовлені провадженням воєнним станом і наближеністю Харкова до зони активних бойових дій, перманентною загрозою атак з боку держави-агресора. Педагогам і кураторам в органічній єдності з активними студентами вдається стримувати надмірну міфологізацію і героїзацію в проявах праведного гніву задля утвердження цінностей миру і непоширення насилля. Прикладом слугують креативні заходи, що були організовані для студентів факультету. Наприклад, 01 вересня 2023 року доктором педагогічних наук, професором кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології О. Казачінер було проведено першу лекцію для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 4 року навчання факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти на тему «Освіта заради миру» [15]. Цією ж темою були об'єднані усі настановчі зустрічі із студентами факультету.

Унікальним соціально вартісним проектом стала презентація ректором університету, доктором педагогічних наук, професором, членом-кореспондентом НАПН України Ю. Бойчуком книги «Листи війни», що відбулася 28 березня 2024 року в університеті. Здобувачі освіти факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти Горелова Аня, Поволяко Кристина, Докійчук Іра, Казакова Віка, Дейнега Маша, Плетньова Катя, серед інших, долучилися до написання листів воїнам, рідним, коханим, волонтерам, своїй країні, містам, розповідаючи про свої емоції, почуття і відчуття: «Сьогодні найстрашніше те, що ми звикаємо до цих емоцій, вони змінили своє обличчя і перетворилися на стани, в яких ми перебуваємо щодня, вони не згасли, а стали нашими ранами» [15].

На підставі вивчення звітів про виховну роботу на факультеті можна зробити висновок про те, що умовами ефективності формування гуманного ставлення до всього живого є системна право-просвітницька робота, що визначає законність

вимог і приписів гуманного ставлення та правові наслідки порушення таких вимог. Практична спрямованість право-просвітницької роботи на факультеті виразно прослідковується через вивчення і виховну апікацію способів реалізації приписів Європейської конвенції про захист домашніх тварин [5], Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [6]. Зокрема право-просвітницька робота передбачає систематичне оприлюднення планів професійного розвитку, планів виховної роботи на прийдешній навчальний рік; регулярні інструктажі. Важливим елементом право-просвітницької роботи є діяльна участь студентів факультету у роботі профспілкового комітету, у діяльності медіакомітету, арт-комітету, волонтерського, наукового, культмасового та спортивного комітетів. Така палітри спільнот дає широкі можливості для самореалізації та саморозвитку навіть у такий складний час та в межах дистанційного навчання [15].

Звісно, саме факультет природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти задає ритм і тональність формування гуманного ставлення до всього живого як елемента ціннісних орієнтирів сучасного українського учителя. У медійному просторі висвітлено соціально цінні практики діяльності здобувачів факультету у цьому напрямку. Наприклад, 16 лютого 2024 року здобувачі освіти І курсу (12 і 13 академічні групи, спеціальності 016 Спеціальна освіта) разом з куратором кандатом педагогічних наук, доцентом кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології О. Луценко відвідали реабілітаційний центр для котиків з окупованих та деокупованих територій. Назва центру символічна: «Маленький принц», адже саме з цієї казки в життя пішла концепція відповідальності за тих, кого ми приручили. І котики в цьому сенсі – найпоширеніші домашні улюбленці. «Дім без kota – просто житло», кажуть в народі. Метою заходу, крім іншого, була і кототерапія, що останнім часом активно поширюється у корекційно-розвитковій роботі з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку. Таким чином захід отримав не лише виховне спрямування, але й дав змогу на практиці апробувати набуте професійне знання, унікальність формату проведення заходу в реальній дійсності засвідчив: час проведено з користю і для людей, і для тваринок. Відвідувачі центру відмітили, що практично всі котики у центрі – домашні, є породисті, різного віку. Вони, як і багато людей, втратили домівки, своїх господарів, втратили усе, що було їхнім життям. Усі тваринки дуже соціальні, все їхнє життя пройшло поряд з людьми, вони йшли на руки, залюбки гралась та давали себе погладити [15].

Такі проекти, заходи дають діяльне усвідомлення, що відчуття спільності, єдності в конкрет-

ний момент реальної дійсності є тим базисом, який допомагає сформувавши гуманне ставлення до всього живого. Тоді приписи чинного законодавства осмислюються більш чітко, і майбутні педагоги мають не лише алгоритми професійно спрямованої виховної роботи, але й корисний практичний досвід.

Значним методичним інструментарієм професійно спрямованої виховної роботи на факультеті природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти володіє студентський науковий гурток «Валеоклуб». Власне в заходах, що проводять члени цієї студентської наукової спільноти виразно прослідковується аксіологема гуманного ставлення до всього живого через висвітлення не лише корисних життєпрактики, але й розвінчування міфів про різні продукти харчування, набуття досвіду опірності шкідливим факторам навколишнього середовища, забезпеченню високої фізичної й розумовій працездатності засобами харчового раціону, режиму харчування, умов прийому їжі, якості їжі [15]. Дотичним до цього є і реалізований захід у межах діяльності Освітнього хабу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та співпраці з Криворізьким лицеем «Джерело» інтерактивна лекція кандидата педагогічних наук, доцента кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Н. Науменко на тему «Емоційний інтелект. Запорука здоров'я», круглий стіл «Ментальне здоров'я: виклики і перспективи сьогодення» [15].

Студенти на факультеті природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти є також активними учасниками заходів, що ініціюються еколого-біоетичним центром Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Цей центр поєднує співпрацю фахівців-практиків – вчителів закладів освіти Харківського регіону, науковців, здобувачів і представників громад для реалізації комплексу цілей і завдань, визначених Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на засадах біоетики [15]. Цікаві, змістовні доповіді презентовано студентами: «Проблеми здорового способу життя і біоетика» (Гаркавець С.), «Талідомідова трагедія та етика проведення випробувань лікарських препаратів на тваринах і людях» (Османова О.), «Проблеми спортивного харчування і використання анаболічних стероїдів» (Чернавсков К.) [15].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. Отже, на підставі вивчення професійно спрямованої виховної роботи на факультеті природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди визначено умови ефективності формування гуманного ставлення

до всього живого, зокрема: системна право-просвітницька робота (визначає законність вимог і приписів гуманного ставлення та правові наслідки порушення таких вимог, розкриває алгоритми прояву здобувачами активної громадянської позиції через участь і відповідних самоврядних структурах і спільнотах), моніторингово-аналітична робота із залученням студентського самоврядування (висвітлення практик виховної роботи в широкому інформаційному просторі, формування культури публічності діяльності майбутніх педагогів), соціально значимі проекти, які організаційно, за цілями і змістом є синергією професійної мотивації і ціннісної особистісної самореалізації кожного учасника. Перспективним напрямом цієї науково-прикладної розвідки визначено розроблення програм міжнародної співпраці в означеному аксіологічному напрямку, пошук конструктивного партнерства із стейхолдерами освітніх програм для реалізації цілей і завдань концептуального порядку.

Список використаної літератури:

1. Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України : біобібліографія : 1991–2020 рр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Наук. б-ка ; [уклад. В. П. Захарченко, Т. І. Неудачина ; наук. ред. О. Г. Коробкіна ; бібліогр. ред. Т. І. Неудачина]. Харків : ХНПУ, 2020. 112 с.
2. Борисенко Н. Виховна робота у педагогічному університеті» *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»* No 20 (вересень, 2022): за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities», що проводилася 30 вересня 2022 року ГО «Європейська наукова платформа» (Вінниця, Україна) та ТОВ «International Centre Corporative Management» (Відень, Австрія). С. 143-145. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.30.09.2022.027>
3. Ворожбіт-Горбатюк В. Техніки розвитку креативності особистості: історія, тенденції, досвід. *Молодь і ринок*. 2022. №6 (204). С. 55-60. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.265727>
4. Ворожбіт-Горбатюк В., Абсалямова Л. Теорія ортобіозу про психологічні особливості смислоттєвих орієнтацій студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Психологія. 2022. Випуск 2. С.56-59. DOI <https://doi.org/10.32782/psyvisnyk/2022.2.11>
5. Європейська конвенція про захист домашніх тварин. Конвенцію ратифіковано Законом № 578-VII (578-18) від 18.09.2013. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text

6. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження». *Відомості Верховної Ради України*, 2006, № 27, ст.230. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
7. Золотухіна Світлана Трохимівна, доктор педагогічних наук, професор: до 70-річчя від дня народження : біобібліографія: 1980– 2023 рр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Наук. б-ка ; [уклад. В. П. Захарченко ; наук. ред. О. Г. Коробкіна, бібліогр. ред. О. І. Романовська]. Харків : ХНПУ, 2023. 110 с.
8. Култаєва Марія Дмитрівна, доктор філософських наук, професор, членкореспондент Національної академії педагогічних наук України: до 75-річчя від дня народження : біобібліографія: 1976–2022 рр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Наук. б-ка ; [уклад. В. П. Захарченко ; наук. ред. О. Г. Коробкіна, бібліогр. ред. Т. І. Неудачина]. Харків : ХНПУ, 2022. 72 с.
9. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. *Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
10. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки. *Указ Президента України*. Документ 487/2021, поточна редакція від 27.09.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
11. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 07.03.2024 № 276. *Наказ МОН України №1149* від 16.08.2024. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy-vid-07032024-276>
12. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
13. Тернопільська В.І. Довідник з виховної роботи зі студентами. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 264 с.
14. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Офіційний мережевий ресурс. (2023). URL : <http://hnpu.edu.ua/>
15. Факультет природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти, ХНПУ імені Г.С. Сковороди. <http://hnpu.edu.ua/uk/fac-prirodn>
16. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році. *Лист МОН України. 24 серпня 2023 р.* URL : <https://mon.gov.ua/npa/shodo-organizaciyi-vihovnogo-procesu-v-zakladah-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>

Borysenko N. Humane attitude to all living in the content of the professionally oriented educational work of the pedagogical university

In the article, the author presented the practices of professionally oriented educational work of a pedagogical university on the example of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Based on the materials of the reports on the educational work at the university faculties using the methods of analysis, generalization, and study of the reporting materials of the structural units of the university, it was concluded that in the realities of today's Ukraine, professionally oriented educational work is a distinctive feature and a component of the reputation of a university. Based on synergistic, axiological, systemic and activity approaches, one of the key concepts of the goals and content of educational work in a pedagogical university is revealed – a humane attitude to all living things.

The article states that the content of professionally oriented educational work at a pedagogical university is primarily determined by the target orientations of educational programs that are implemented in a specific institution of higher education. Educational work with its content and methodological support ensures an organic combination of all elements of the educational process of professional training, integration of educational interactions, independent educational and cognitive, scientific research work, socially significant scientific and applied projects. For educational programs in fields of knowledge 011, 014, 015, a humane attitude to all living things is conceptually traced in the goals and features of the programs, the content of general competences (civic competence), professional competences (which involve the ability to value attitudes).

In the scientific and methodological support of professionally oriented educational work in the pedagogical university, attention is focused on the implementation of partnership and the provision of value guidelines of the information and communication environment at the levels: interpersonal, academic group, community, faculty, university, extra-university communications, including those mediated by modern digital services and applications. The author concluded that the conditions for the effectiveness of the development of a humane attitude towards all living things are systematic legal and educational work (determines the legality of requirements and prescriptions of humane attitude and the legal consequences of violating such requirements), monitoring and analytical work with the involvement of student self-government, socially significant projects, which contain powerful resources of professional motivation and valuable self-realization.

Key words: pedagogical university, higher education, student, educational work, value attitude, humanity, educational program, professional education.